DISPUTATIO POLITICA

De

DIFFERENTIIS REGNORUM

quam cum aliunde tum præcipue ex publicis Dissertationibus

VIRI AMPLISSIMI ET CLARISSIMI

HERMANNI CONRINGII

Philosophiæ ac Medicinæ Doctoris, Professoris Publici, S. R. Majestatis Sueciæ & Illustrissimi Ostfrisiæ Principis, Consiliarij & Archiatri &c. Dn. Præceptoris æternum venerandi

Concinnatam

EODEM PRAESIDE

Publico examini subjicit

FRIDERICUS NASSER.

SLESVIC. HOLSAT.

IN NOVI IULEI AUDITORIO MAIORI

Ad diem Octobris.

HELMESTADII

Typis HENNINGI MULLERI, Acad. Typ.

Anno CIƆ IƆC LV.

SERENISSIMO ET CELSISSIMO PRINCIPI AC DOMINO

DN. FRIDERICO,

HEREDI NORVAGIÆ, DUCI SLESVICI, HOLSATIÆ, STORMARIÆ ET DITHMARSIÆ, COMITI IN OLDENBURG ET DELMENHORST &c.

Domino Meo Clementissimo

SALUTEM ET FELICITATEM

QVanquam, Serenissime Princeps, Domine Clementissime, Vestram Serenitatem à primis incunabulis usque ad hanc devenerandam ætatem tantæ tamque egre-

giæ virtutes posſident, ut non ſolùm Sereniſſimæ Proſapiæ eximium decus gloriosè tueri, arduumque regiminis munus præclarè ſuſtinere valeat; ſed & hoc, ſi non in totius humani generis, certè in patriæ commodum ulterius ornare, illud verò quotidie magis magisque augere videatur: tamen ego de ijs nihil dicam, nec dicere quicquam ex dignitate poſſum. Fuerunt verò alij, illique & uberrimâ dicendi copiâ & maximâ autoritate prædìti, qui has in omne ævum ſummo ſtudio prædicaverunt. Hoc tantummodo, quod de ſingulari Serenitatis Veſtræ beneficentiâ omnes uno ore confi-

teri

teri oportet, nimirum eam ita exerceri, ut etiam ex diutinâ consuetudine in Naturam penitus dudũ versa sit, absq; præconio, (nisi potior erit religiosi silentij admiratio, quoniam illa omnem laudem prorsus excedit) præterire nullus debeo. Quantis enim beneficijs Serenitas Vestra non solùm universam suam Cimbriam; sed & in illâ tenuem nostram familiam afficit? parentem extraneum & Martis injuriâ in Slesvicensi ditione relictum, postquam semel Serenitas Vestra suscepit, clementer veluti in paterno & placido sinu fovet; ex fratribus natu maximum Tonningæ, minimum in illustri Bor-

desholmio ſuſtentat; &, quod ad ſumma hæc beneficia accedit, me etiam qualemcunq; tantâ gratiâ amplexa eſt, ut adoleſcenti inter ingenuos ſuos jam laudatæ, nunquam autem ſatis laudandæ ſcholæ alumnos vivere, cum ijſq; communi inſtitutione frui non denegarit. Quare cum hæc ita aſſiduè animo meo inerrent, ego autem debitæ ſubmisſionis, & ſubmiſſæ gratitudinis teſtandæ cauſa nihil habeam, quod Veſtrâ Serenitate dignum ſit, cum paupere illo Æſchine apud Senecam aliquando me ipſum, nunc vero juvenantis mei ingenij fœtum, quem de Differentijs Regnorum ex Amplisſi-

mi &

mi & Clarissimi Viri Hermanni Conringij, Iuliæ hujus Prof. meritissimi, Præceptoris mei æternùm colendi doctissimis Dissertationibus conceptum horis successivis peperi, tanquam futuri servi fidejussorem atq; obsidem devotus offero. Non tamen eum pro insigni materię nobilitate decenter formatum esse lubens fateor. Etsi ne omnino crudus aut immaturus esset hic labor, summo, quantum in me fuit, opere cavere voluerim. Quos itaq; nęvos adhuc habet, ad incomparabilem Serenitatis Vestrę Clementiam confugiens, ad ejusq; salutarem aram in genua procumbens, sub-

nixe

nixè contendo, ne tam eos, quam meam officiosam voluntatem, & promtum in exequendis Serenitatis Vestrę mandatis animum respicere velit. Ita sanè ego abundè me felicem & voti compotem rectè existimabo. Deus Opt. Max. (quem nunquam desisto flagrantissimis precibus pro Serenitate Vestrę incolumitate orare) optimis conatibus laboribusque Ser. Vestrę felicia quęque aspiret, & longâ valetudine bono universę Cimbrię Eandem sospitet.

Serenissimæ Celsitudinis Vestræ
humillimus atq; obsequentissimus
servus

FRIDERICUS NASSER.

THE-

THESIS I.

De Regnorum differentijs acturi antequam rem ipsam aggrediamur, observandum est, vocabulum Regni æquivocè prædicari. Solet enim fieri, ut aliquibus in locis appellatio Regni maneat, cum tamen ille, qui Rex esse debet, majestatem diu amisit. Et hoc potissimum contingit ob duas causas. Prima est, quod regiâ potestate hactenus potitus jacturam ejus solo titulo solari velit. Ita quondam Rex Danorum Magnus, amissa summa potestate, Regis titulo contentus erat, cum Friderico I. Cæsari hisce verbis fidem promitteret: *Rex Danorum Magnus se in potestatem Imperatoris tradidit, obsides dedit, juramentum fecit, se successoresq; suos non nisi Imperatoris & successorum suorum permissu Regnum adepturos* vid. Trith. c. 17. Alterum suppeditat populus, qui, postquam mutavit Remp., quam tamen non vult videri mutatam esse, inanem Regis titulum patitur. Sic apud Romanos fuerunt, qui dicebantur Reges sacrorum, cum tamen nihil minus quam veri Reges essent, ut etiam observatum est Piccarto, qui hos in Commentario suo ad *Aristot. Polit. lib. 4. c. 15.* inter eos refert, qui ne quidem Magistratus participes sunt. Et in Troade de Scepsi meminit Strabo *lib. 13.* ubi, assumtis in libertatem Milesijs, populari regimine uti cœpisset, nihilominus regium nomen mansisse. Contra nonnunquam accidit, ut alicubi regius status obtineat, cum tamen is, qui præest, à regio nomine omnino abstineat. Ita Cæsares, postquam Democratia Romana secundum Dionem in Augustum per facti-

ones Syllæ, Marij, Pompei, & Cæsaris in Monarchiam iterum mutata fuit, spreto solito Monarcharum titulo, solummodo Principes vocari voluerunt. Inter eos enim D. Oct. Augustus adeo regium nomen à se declinavit, ut non tantum filium, cum illi ob uxoris partum sero in senatum venienti Nigidius Figulus acclamasset: *nobis Octavi dominum genuisti*, cogitaret interficere (vid. *Dion. in Aug.*) Sed etiam dejecta veste nudatoque pectore malle se occidi, quam Regis seu Domini titulum recipere significaret, prout hoc patet ex illo loco Suetonij, ubi *lib. 2. c. 52.* de eo ita tradit: *Dictaturam magna vi offerente populo genu nixus, dejecta ab humeris toga, nudo pectore deprecatus est.* Et Tib. Nero, Dominus appellatus à quodam, denunciavit, ne se amplius contumeliæ causa nominaret. Idem in *Tib. c. 28.* Similiter quoque Iulianus hunc Augusti ac Tiberii morem revocare voluit, sed ut Historici referunt nimis sero: irriserunt enim pleriq; (ut ipse testatur) ejus εἰρωνείαν. Fuisset autem hos Principes veros & absolutos Reges, summa illorum potestas, quam paulatim à Senatu Populoque, contenti cum Augusto (secundum Tacitum 1. Ann.) Consulis & Tribunitiæ potestatis nomine, ad se traxerant, dubitare prohibet. Summa enim potestas ostendit Regem, &, quemadmodum Salust. ait *in Iugurth.* sed nimis late, *impune quidvis facere id demum est Regem esse.* Alibi enim sub Ducum & Comitum nomine regia latuit potestas, ut hoc testari possunt Duces & Comites Burgundiæ, quorum series à Richardo, qui ab Arnolpho, ob majorem vim atque autoritatem adversus Normannos, hunc titulum omnium primus accepit, repetenda est. Hi enim easdem majestatis particulas habuerunt, quas in Rudolfo Conrardi cujusdam Comitis filio, & illi succedentibus Regibus, qui usque ad quartam stirpem Iurensis Burgundiæ Regni possessionem retinuerunt, offen-

offendimus. Sic etiam magni Duces Moscoviæ, licet plus quam regiam potestatem exercuerint, regium tamen nomen refugerunt usque ad Basilium Iohannis filium, qui non, ut Paul. Iov. *in Præf. Mosc.* putat, ab Imperatore & Pontifice Rom. Regis titulum speravit, cum utroque se crediderit superiorem (vid. Sigism. Bar. *in Histor. Mosc.*) sed se ipsum, quemadmodum multi alij fecerunt, qui tanti suas vires arbitrati sunt, pro Rege venditavit. Sic Pontifex Rom. Rex est reapse, & quidem Rex potens, etsi regio nomine non gaudeat. Magna itaque est imprudentia solo titulo Regis & Regni Reipubl. formam æstimare. Quippe abnuunt nonnulli callide & astute Regis appellationem, quod sciant, illam cum maxima invidia, inprimis in Rep., quæ aut libera hactenus fuit, aut libera etiam nunc credi vult, esse conjunctam. Quod ipsum nec Cromvvellum fugit, qui post sublatum Carolum in Rep. Anglicana rerum potitus, vitato Regis titulo Protector audit, cum reapse sit Rex, imo priscis Regibus Anglicanis auctoritate sit superior. Sed de vocabulo, non est, quod prolixe differamus. Satis est nunc monuisse, nos omnem Rempublicam, cui aut in totum, aut potiore ex parte præest unus cum summa potestate, Regni nomine intelligere, sive in vulgus ita audiat, sive alijs vocabulis usurpetur.

II. Quo autem de varijs variorum Regnorum differentijs ordine & distincte agere possimus, quatuor actionum humanarum causæ, finalis sc. formalis, materialis & efficiens, attendendæ venient. Secundum omnes enim causas aliter atque aliter sese habent ut Respublicæ quæque, ita & Regna. Initio autem, quoniam accurata Rerump. cognitio haberi nulla potest, nisi ante omnia illud, ad quod singulæ respiciunt, probe cognitum sit, in varios fines inquiremus, & quomodo secundum illos Regna differant videbimus.

III. Omnes Resp. communem utilitatem vel ex æquo spectant, vel ita, ut primario, quærantur regentium commoda, secundario autem & per accidens eorum, qui parent. Habemus illarum Rerumpubl. vestigia insocietate domestica: quippe parentes filijs præsunt, ut præcipue eorum salutem quærant secundum Arist. *lib. 8. Eth. c. 10. & lib. 3. Polit. c. 6.* ubi ita habet: *Filiorum imperium, & uxoris, & domus totius, quod vocamus rei familiaris gubernationem, aut gratia est eorum, qui gubernantur, aut gratia alicujus, quod sit utrisque commune. Gratia eorum qui gubernantur, ut videmus & alias artes ceu Medicinam & Gymnasticam, illorum, quibus imperatur, utilitatem quærerere, contingenter tamen & eorum, qui præcipiunt esse potest &c.* Earum vero Rerump., quarum Præsides ante omnia suum privatum commodum respiciunt, similitudinem præclare exhibet societas herilis: in illa enim herus non ad servi, quemadmodum pater ad filij utilitatem imperat, sed quærit primario illud, quod in suum privatum commodum possit vergere. *Dominatio enim* ait Arist. *licet revera utilis existat natura servo & natura domino, nihilominus* (dominus) *imperat pro domini utilitate, pro utilitate autem servi contingenter. Nam fieri non potest ut servo deficiente servetur dominatio.* Vtrum autem hujusmodi Resp. juri naturæ consentaneæ sint, nec ne, hic disputare nolumus. Arist. *3. Pol. c. 6.* eas, quæ privatum commodum attendunt, vocat Resp. corruptas; item corruptiones *8. Eth. c. 12. 3. Pol. c. 7. 4. Pol. c. 2.* quæ vero cum societate paterna comparantur, istas *3. Pol c. 6.* Resp. rectas nuncupat. Interim non fuerit absque pretio operæ legere, quæ hac de redocte differuntur ab Amplissimo Dn. Præside *lib. de Civili Prudentia cap. V.*

IV. Prout itaque ex his constat, dari in gener Resp., quæ pro scopo suo habent communem utilitatem ex æquo,

quo,

quo, & dari etiam, quæ primario respiciunt privatum dominantium commodum; ita quoque in specie reperiuntur Regna, quæ (licet in ijs unus omnia sua manu teneat) non tamen adeo ad ejus, quam subditorum utilitatem administrantur; & inveniuntur etiam, in quibus unus & plenam facultatem omnium rerum habet, & ad suam privatam & propriam salutem imperat. Quæ secundo modo constituta sunt Regna, ea vel consentientibus vel etiam invitis inducta deprehendimus.

V. Quando consentientibus subditis inducta sunt, Regna adhuc appellari solent. Etenim sunt nonnulli populi eo ingenio præditi, ut non queant bene vivere, nisi sub ejusmodi absolutis & herilibus imperijs. Quod testantur inter alios Persæ, quorum Rex omnes volentes, autore Plutarcho in *lib. ad Princ. d. domo*, pro servis habet, excepta uxore, & Turcæ secundum *Bod. 2. de Rep. 2.* & fere omnes Asiaticæ gentes, de quibus jam suo tempore observavit Aristoteles, quod Europæis ad ferendum jugum propensiores essent. Ita enim loquitur *lib. 3. c. 14.* *δουλικώτεροι εἶναι τὰ ἤθη φύσει οἱ μὲν βάρβαροι τῶν Ἑλλήνων, οἱ δὲ περὶ τὴν Ἀσίαν τῶν περὶ τὴν Εὐρώπην, ὑπομένουσι τὴν δεσποτικὴν ἀρχὴν, οὐδὲν δυσχεραίνοντες.* De Ægytijs, quos veteres Geographi Asiam inhabitantibus annumerarunt, posteriores autem rectius Africæ tribuunt, refert Herodotus *l. 2.* quod nullo tempore potuerint sine Rege vivere, qua de causa se illi lubenter submiserunt. Quod etiam innuit Princeps Poëtarum Maro, quando ait:

—— Regem non sic AEgyptus & ingens
Lydia, nec populi Parthorum aut Medus Hydaspes
Observant.

VI. Interdum vero, uti dictum est, hujusmodi Monarchicæ formæ invitis subditis obtruduntur, ast tunc non amplius Regna sed Tyrannides, &, qui ijs præsunt, non Re-

ges vulgo sed Tyranni dicuntur. Cæterum ad nos illa vocum distinctio, parum nunc pertinet: quippe cum simpliciter Regni nomen omni Monarchicæ Reip. largiamur, ceu supra indicavimus. Et vero olim quidem Tyranni audiebant in universum ij, quos hodie vocamus Reges, vel, ut in fine vitæ Miltiad. loquitur Nepos: *qui potestate erante perpetua, in ea civitate, quæ libertati assueverat.* Quod cum aliunde, tum ex libro Apocrypho, cui titulus est Sapientiæ Salomonis ostendi potest: conscriptus enim ille est ad Reges, qui tamen ibi Tyrannorum nomine audiunt. Imperantium vitijs vero paulatim factum est, ut nomen ortu satis bonum progressu temporis apud Græcos in deteriore significatione sumi cœperit. Quomodo juxta Arist. *3. Pol. c. 7.* Tyrannides sunt Resp. in quibus unus, summam potestatem habens, imperat paribus aut etiam melioribus, adeoque invitis omnibus ad suam utilitatem. Verum hæc obiter. Redeundum nunc est in viam.

VII. Præter Regna, quorum alia inprimis communem, alia vero præcipue dominantium utilitatem intendunt, videntur esse nonnulla medij quasi ordinis. Exemplum haben us in Gallia: licet enim à tempore usque Ludovici XI Rex summo fere & absoluto imperio præditus sit, & potestatem belli, pacis, fœderum, constituendorum judiciorum & aliorum requisitorum habeat, atque primario in usum proprium pleraque administret; interim tamen ibi per multa quoque ad utilitatem populi ex antiqua consuetudine peraguntur.

IIX. Quemadmodum vero singulorum hominum varij sunt vitæ Scopi, quod de felicitate & summo vitæ bono aliæ sint atque aliæ sententiæ; ita & Regna, sive omnium ex æquo sive præcipue dominantium usum spectent, itidem non ad unum omnia scopum collimant, Sunt au-

tem

tem, ceu præclare Aristoteles in Ethicis observavit, illorum scoporum in universum quatuor summa genera. Quippe nonnulli homines ad id potissimum animo contendunt; quo possint ingentes divitias cogere, atque ijs deinde velut magnus iste Draco, quem Poëtæ Scythici luci custodem ferunt, incumbere. Nonnulli divitias quidem adeo non curant; interim tamen in nepotando, poculando, ludendo, fœdam libidinem exercendo, alijsque corporis voluntatibus summam suam felicitatem collocant. Alijs vero omnis industria, quam isti voluntatibus seu divitijs anxie impendunt, in vasta potentia & lato dominatu comparando unice est occupata. Alij denique in præclaris virtutis actionibus exercendis beatitudinem suam ponunt. Totidem diversa studia licet reperire ut in alijs Rebusp. ita etiam in Regnis. Quod enim ad divitias pertinet, respiciat quis hodiernam Remp. Batavorum. Nonne de ijs vere ille canit?

—— —— Trux ventilet ignes
Tisiphone, quatiatq; suos irata colubros,
Provehimur quo lucra vocant.

Quin dixeris haud forte immerito, ante Cæsarum tempora Remp. Romanam divitias spectasse. Etsi malim asserere quæsitas divitias potentiæ causa, non propter seipsas. Memoratu tamen digna sunt, quæ de Rep. illa canit Petronius:

Orbem jam totum victor Romanus habebat,
Qua mare, qua tellus, qua sidus currit utrumq;.
Nec satiatus erat. Si quis sinus abditus ultra,
Si qua foret tellus, fulvum quæ mitteret aurum,
Hostis erat, fatisq; in tristia bella paratis,
Quærebantur opes.

Ne quidem earum Rerump., quæ voluptates tanquam præcipuum ac unicum scopū sibi proposuerunt, illustria exempla

pla deesse possunt. Notum est, Sibaritas ita gulæ atque ventri suo fuisse addictos, ut serijs rebus attentos risu & ludibrio dignos existimaverint. Et quid non de immodicis multorum & Persarum & Assyriorum Regum voluptatibus Historia orientalis prodit? Sardanapalus *vir* (ut Iustinus loquitur) *muliere corruptior*, quale sese tradiderit voluptatibus mancipium, ipse confessus est, cum monumento, quod sibi adhuc inter vivos commoranti posuerat, impingi curaret hominem complodentem digitos & edentem ἀποκρότημα, addita Assyria inscriptione, quam Cic. *in Tusc. V.* è Græco in Latinum sermonem ita vertit:

Hæc habeo quæ edi, quæque exsaturata libido
Hausit: at illa jacent multa & præclara relicta.

Porro, vastam potentiam multis Rebusp. & Regnis pro scopo & olim fuisse, & nunc esse, plus satis est notum. Quid aliud enim Assyrios, Medos, Persas, Macedones etiam Regibus Philippo & Alexandro, sibi propositum habuisse dixeris? Romanorum utique plerumque non aliud fuit aut desiderium aut studium. Omnia Lycurgo autore Lacedæmoniorum instituta ad potentiam bellicam inclinasse, non semel observavit & reprehendit Aristot. Ipsi prisci Germani non sane fuerunt ab ijs studijs alieni, utpote quibus juxta Tacitum, prudentissimum scriptorem, *nec arare terram, aut exspectare annum* tam facile persuasisses, *quam vocare hostes & vulnera mereri.* Quæ veram felicitatem in virtutis exercitijs cum vitæ sufficientia conjunctis postremo affectaverint Regna, pauca quidem omni tempore fuisse, reperire est, nunquam tamē aliqua defuerunt. Ante omnia vero olim quidem Respublica Hebræorum, quæ ipsum Deum initio Regem habebat, omnibus suis institutis in illum finem fuit composita à Deo legislatore; & quidem ita, ut populi vera salus cumprimis fuerit Regno illi pro ultimo scopo pro-

po propoſita. Id ſanè non difficulter prudens aliquis Politicus oſtenderit, ſi politicum legum Hebraicarum examen cum curâ velit inſtituere, ceu fieri par eſt. Sed de Regnorum differentijs à cauſa finali prudentibus ſatis. Progrediemur ulterius ad eas, quæ ex FORMA aut cauſa formali deſumi poſſunt.

IX. Intelligimus autem nunc cauſæ formalis nomine ipſum ſtatum vel ipſam Reip. conſtitutionem, quæ Græcis ſolet πολιτεία nuncupari, atque ab Ariſtotele *3 Pol. cap. 4.* definitur, quod ſit ordo civitatis cum aliarum poteſtatum, tum præcipuè ejus, quæ eſt ſumma. Et vero ab illa forma, ut Rerump. aliarum, ita & Regnorum præcipuæ capiuntur differentiæ. Nec injuria, utpote quæ ſit cujuslibet civilis ſocietatis quaſi anima, atque ideo eſſentiam ejus quam maxime conſtituat. Hinc ſane præclari Politici, differentias Regnorum tradentes, ad ſolas haſce ſolent reſpicere, etſi re vera alia quoque ſpectare oporteat, ſi Regna, eaque plene, velis conſiderare. Atque Ariſtoteles quidem ad formam attendens *3. d. Rep. 14.* quinque diverſorum Regnorum mentionem facit. Primum appellat Regnum Laconicum, quod erat Reſp. in qua Rex perpetuo quidem dominatu in bello utebatur, pacis vero tempore pleibejorum judicijs ſeſe ſubmittere debebat. Secundum vocat Regnum Barbaricum, in quo Rex ad ſuum commodum præerât, & ſubditis ut ſervis, volentibus tamen imperabat. Dicebatur autem Barbaricum, quod illa ætate apud Perſas aliasque gentes, quæ à Græcis Barbaricæ credebantur, eſſet in uſu. Tertium Æſymneticum nuncupat, quod erat electiva Tyrannis, h. e. Reſp. ubi unus extra ordinem & præter morem tempore neceſſitatis cum ſumma poteſtate conſtituebatur, ut tamen ille ſalutem ſubditorum non niſi ſecundario attenderet. Quartum venit Ariſtoteli

ſub Heroici nomine, in quo uni propter res ſive in pace ſive in bello ſtrenue geſtas imperium deferebatur, non tamen abſolute cum ſumma poteſtate. Habebat enim hujusmodi Rex tantum juris dicendi poteſtatem, deinde tempore belli dux erat, & domi ſacræ ſolennitati præerat. Quintum & ultimum eſt παμβασιλεία, quod *Pol. lib.3. cap.7.* nominat μοναρχίαν πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον ἀποβλέπουσαν. Eſt enim Reſp. in qua unus cum ſumma poteſtate imperat non tam ad ſuum, quam ad ſuorum uſum & commodum. Ita fere Ariſtoteles varias Regnorum formas propoſuit, easque ex ſui temporis uſu. Poſſemus vero & nos, illis veſtigijs inſiſtentes, ex noſtri ævi moribus itidem non inutiliter varias Regnorum ſpecies enumerare. Sed non eſt hoc ſatis φιλοσοφικὸν: nec enim mos & conſuetudines ſingularem dant formam Rebuſpub. niſi per accidens. Itaque formarum in Regnis diſcrimina non nihil accuratius definiemus.

X. Repetendum autem memoriæ eſt id, quod Ariſtotelem dixiſſe jam tum meminimus: τὴν πολιτείαν eſſe diſpoſitionem ſive τάξιν civitatis, & quidem omnium ejus poteſtatum, præcipue vero ſummæ. Quod illuſtratur ijs, quæ idem Ariſtoteles habet *cap.14. l.4.* tres eſſe Reip. cujuslibet partes, ex quarum differentia Reſpublicas quoque inter ſe differre neceſſum ſit. Prima eſt τὸ βουλευόμενον περὶ τῶν κοινῶν; pars quæ conſultat & definit ea, quæ ad ſummam Reipubl. pertinent: altera τὸ περὶ τὰς ἀρχὰς, pars quæ ad Magiſtratus ſpectat:; tertia τὸ δικάζον, pars judicans ſive iudicialis. Eſt autem prima pars omnium potiſſima & princeps, atque adeo ipſa ſumma poteſtas, quæ alias τὸ κύριον κυρία ἀρχὴ, πολίτευμα δύναμις καὶ ἀρχὴ πολιτικὴ, & ἄκρα ἐξουσία teſte Bodin. 1. de Republ. c.8. Græcis nuncupatur. Et vero, etſi & alia faciant ad formam & τάξιν Reipubl. hæc tamen poteſtas eam præcipue abſolvit; Quippe cum huc pertineat arbitrium

legum,

legum, belli & pacis, fœderum, vectigalium, vitæ bonorumque civium, quæ sane in omni Republica momenti sunt maximi.

XI. Hisce probe expensis haud difficulter liquet omnibus, qui attendere volunt ad Regnorum universi orbis naturam constitutionemque, Regna ratione πολιτείας sive formæ regiminis itidem plurimum differre. Alibi enim universum τὸ κύριον, imo omnis quoque potestas Magistratuum Iudiciorumque penes unum est: Alibi participant aliquid de summa Reipubl. etiam alij. Prior ordo efficit Regnum simplex, alter Regni statum mixtum. Et sane prior illa Regni ratio omnium est potissima, & maximè Regia: unde & Aristoteli audit παμβασιλεία. Talis omnino erat rerum potientibus Cæsaribus Imperij Romani status, eoque pronunciavit Vlpianus, Principem esse solutum legibus (civilibus scilicet & positivis) & in scriptis Apostolicis ita describitur Rex, quasi is sit, cui absque omni exceptione sit obtemperandum. Quæ perperam à quam multis ad omnes Principes & Reges trahuntur: cum de solis Romanis non minus Apostolo, quam Vlpiano sermo fuerit, ac proinde non nisi de ijs, qui pari jure imperant vere queant affirmari. Fuerunt quoque, etsi non omnibus legibus civilibus superiores (nec enim licuit illis leges quasque hujus generis Mosaicas mutare) ἀνυπεύθυνοι tamen saltem populi respectu Reges Israhelitici & Iudaici: quare etiam non male S. Ambrosius Davidis illa: *Tibi soli peccavi* interpretatus est, quasi Rex ille solo Deo minorem se agnoverit. At ne hoc quidem simpliciter est de essentia omnium Regum, sed talium duntaxat, qualis fuit David. In universum scilicet perperam ad leges unius alicujus Regni aliorum jura exiguntur, sed singula quæq; ex proprijs constitutis æstimanda sunt. Qua in re nec ipse Claudius Sal-

masius in Defensione Regis Angliæ sibi satis cavit, illa, quæ de ordine hoc Regum primo apud majores leguntur, ita passim accipiens, tanquam promiscue ad omnes pertineant. Quod non potuimus non obiter monere.

XII. Observandum porro Regum quam multorum conditionem de cætero quidem omnino legibus solutam esse, non posse tamen eos successorem sibi ex arbitrio, sed ex lege constituere. Illis igitur quin desit nonnulli autoritatis παμβασιλικῆς nullum est dubium; plus tamen indubie iste habet, qui quemvis liberorum ex masculis & fœmellis, aut quemvis filiorum successorem potest instituere, minus cui soli filij possunt succedere exclusis filiabus, adhuc minus cui solos primogenitos succedere fas est. Alibi sane regia potestas sic satis magna est, successio tamen legitima est, & quidem vel toto electitia atque arbitrii alterius, vel partim hæreditaria, partim electitia. Exhibet harum successionum exempla passim Europa nostra. In Gallia ex hæredibus Regem nemo excipit nisi masculus: sequior enim sexus, cui lex Salica fundi hæreditate olim interdixit, à sceptro penitus arcetur. In Hispania omni, Anglia & Scotia vero non tantum masculi, sed etiam ijs deficientibus fœmellæ succedunt. Porro etiam successio, quæ partim hæreditaria, partim vero eo, quem significavimus, pacto electitia est frequentissime observatur: cum enim istam habuerunt in Hispania Gothi, in Gallia Franci, in Britannia Angli & Saxones, tum in Germania & Sarmatia omnes populi. Hodieque ejus moris vestigium superest in Germania, Dania, Polonia & Hungaria. Et vero in hoc Germanico Imperio hæc succedendi ratio usque ad Henricum v. Imp. permansit: ab illo vero tempore Principes instinctu Pontificum electionem magis liberam instituerunt, quæ ita placuit, donec ante 200 præter propter annos, quia liber-

liberrima ista electio Imperio obesse videbatur, ex ampla illa Austriaca Domo quasi jure hæreditario continua serie hæredes iterum succedere cœperunt. Eadem olim successionis regiæ ratio fuit in Suecia, ast hodie à tempore Gustavi hæreditaria esse cœpit.

XIII. Præter Regna simplicia & absoluta seu perfecta alia sunt minus perfecta minusq; simplicia, seu imperfecta, quod scilicet aliquid à Regia unius potestate remittant, & in partem summæ potestatis etiam alij veniant. Hæc jam iterum in varia differentia constituta sunt. Prima talium Regnorum species est, quando unus quidem omnia in manu habet, successorem tamen sibi nullo modo constituere potest, sed ille ab alijs eligitur. Talis videtur fuisse subinde ratio Imperij Romani sub Cæsaribus: eligebantur enim illi à milite plerumque, & electi errnt ἀνυπεύθυνοι.

XIV. Cæterum talis Regni species rarior est, certe non solet esse diuturna: electio enim solet plerumque multum decerpere Regiæ potestati. At vero reperiuntur nonnulla Regna, in quibus non omnia majestatis jura penes Regem sunt, sed aliqua eorum penes Regem aliqua etiam penes alios resident. Quæritur exemplum? præstat illud Regnum Poloniæ: nam ibi jus constituendi Magistratus atque ordinandi judicia penes Regem est, quando Palatinos, Castellanos (uti vocantur) & Senatores tanquam Regni primarios Magistratus constituit, judicijs verò aut plerumque solus, aut in aliquibus rebus cum populo præest; reliqua vero jura, jus nimirum ferendarum legum, jus agendi de capite alicujus civis, jus imponendorum tributorum, belli, pacis, fœdorum non penes eum, sed penes Nobiles residet ut hoc prolixius legi potest, apud Pol. Reip. descriptores cum alios tum præcipue Cromerum & Staravolscium. Sunt præterea Regna, in quibus Reges omnia quidem

 maje-

majestatis jura habent, non tamen nisi ex parte, ut ex parte illa penes alios sint. Sic in nostra Republ. Romano Germanica Cæsar habet jus Comitiorum ex dimidio; habet enim potestatem ferendarum legum, potestatem belli, pacis fœderumque, sed non nisi ex dimidio: ex dimidio nimirum illa jura penes ordines Imperij hærent.

XV. In hujusmodi Regnis penes unum absolute Majestas non est hinc quoque nec unus pro suo lubitu omnia potest constituere; sed si res quarum potestatem cum illo alij participant, in consultationem venire necessitas exigat, opus est, ut omnes in illis aliquid constituendi potestatem habentes conveniant, & ita publica comitia habeantur. Vnde summa potestas solet penes comitia esse Regis & Regni ordinum. Nec tamen Comitia sunt signum perpetuum Regni mixti, quippe fit ut illa nonnunquam non nisi consilij capiendi ergo, aut etiam dicis gratia instituantur. Quemadmodum enim alijs Rebuspubl. mutatis ad vitandam invidiam multa ex veteri statu servari solent, quæ tamen revera nihil aliud sunt, quam meræ umbræ: ita quoque Regna ex Aristocratijs ex Democratijs ex Oligarchijs orta permittunt interdum Comitia, quo populo, qui, hinc putat superesse adhuc veterem Reipubl. formam, inanem fucum faciant. Tale quid obtinuit olim in Republ. Romana, cum vetus status Democraticus in Regium iterum mutatus esset: ibi enim populus & multitudo conveniebant quidem ad Comitia, quemadmodum hoc patet ex Suetonio, quando de Augusto, *lib 2. cap. 40* ita refert: *Comitiorum quoque pristinum jus* (puta illud quod lib. sup. c. 41. a Iulio Cæsare introductum fuisse docuit) *reduxit, ac, multiplici pœna coercito ambitu, Fabianis & Scaptiensibus tribulibus suis, die Comitiorum, ne quid à quoquam Candidato desiderarent, singula millia nummum à se dividebat.* Interim tamen nihil tractabatur

nisi

nisi ex sententia Principis. Sic quoque Cromvvellus, Protector ille in Anglia, Parlamento aut convocatione Ordinum Regni hodie tantum in speciem libertatis utitur, re ipsa vero omnia pro suo arbitratu agit, ut hoc publicæ relationes abunde testantur. Videmus itaque, nos non debere adeo attendere ubi Comitia sunt, quam quomodo se se illa habeant. Hoc autem optime facere poterimus, si aliquanto accuratius inspiciamus, qua ratione Regia potestas comparata sit. Si illa enim est absoluta, tum Comitia nihil valent; si vero communicata est cum hoc vel illo statu, aliud pronunciandum venit. Etenim solet fieri, ut aliquando Regia potestas communicetur vel cum paucis, vel cum toto populo, vel etiam cum paucis partim & partim cum toto populo, ut exinde Regnum mistum sit, aut cum Aristocratia, aut cum Oligarchia aut cum statu populari, aut cum Aristocratia vel Oligarchia partim & partim cum statu aliquo populari. Vbi Regnum mistum est cum Aristocratia ibi Optimates multum possunt. Cujus exemplum facile neminem, qui modo aliqua ratione Germanicæ Reipubl. statum cognitum habet, potest fugere. In illa enim, quando Comitia habenda sunt, conveniunt Ordines, Electores scil. Principes, Comites, Episcopi, Prælati seu Abbates, Germanice dicti Gefürstete Aebte/civitates denique imperiales, & justa habita consultatione cum Cæsare aliquid constituunt. Eadem quoque Ordinum potestas quondam in Hispania, in Arragonia, in Gallia fuit; verum postmodum adeo collapsa est, ut hodie Regna illa ad παμβασιλικὰ quam proxime accedant. In Gallia à Ludovico XI usque sane decrevit sensim magis magisque Ordinum Regni auctoritas, omnibus ad unius Regis arbitrium tractis, eoque ex eo tempore rarissima fuerunt in Gallia Comitia, hodie plane nulla celebrantur. Si Regnum mistum est cum Oligar-

garchia, penes Oligarchicos magna est potestas. Quemadmodum hoc deprehendimus in illustri Daniæ Regno, ubi Comitijs Nobiles tantum adhibentur. Quando autem Regius status mistus est cum forma populari, multum universum valere populum testatur Suecia; ibi enim omnes, etiam agricolæ, conveniunt, & de rebus ad Rempublic. pertinentibus consultant. Quod procul dubio ex veteri Germaniæ Republica retinuerunt. Quippe majores nostri secundum Tacitum *d. morib. German.* omnes de maximis rebus consultarunt, ita tamen, ut ea quoque, quorum penes plebem arbitrium esset, apud Principes prætractata fuerint. Tandem ubi Regnum partim cum paucis, partim vero cum multitudine mistum est; ibi observare est, vel Optimates & multitudinem, vel etiam Oligarchicos & multitudinem cum aliqua potestate convenire, hoc discrimine, ut penes hanc βυλία, penes illos προβυλία & vice versa sit. Ita in Polonia universa multitudo quodammodo consultat de rebus maximis, attamen in singulis Palatinatibus tantum προβυλία instituitur, in Comitijs autem per Nobilium delegatos, quos Nuncios Terrestres appellant, potissimum omnia constituuntur.

XVI. Circa summæ itaque potestatis participationem adeo varijs modis sese habent Regna. Videndum nunc paucis, quomodo sese habeant circa Magistratuum constitutionem id quod secundi ordinis & momenti est ad Reip. species quasq; constituendas. Hinc, ut supra diximus, inprimis attendendum est, quot Magistratus sint quarum rerum habeant potestatem, deinde potestas illa quamdiu duret, quinam deniq; , à quibus, & quomodo præficiantur. Etenim in nonnullis Regnis Magistratus admodum multi, in nonnullis vero, non adeo multi reperiuntur. Deinde Magistratuum alij sunt ordinarij, alij extraordinarij, alij

majores

majores, alii minores, alii perpetui, alii ambulatorii. Ut itaque in ratione muneris eadem, respectu potestatis verò diversi in Regno passim deprehenduntur, ita quoque ipsa Regna inter sese different. Quod porro constitutionem spectat, dantur nonnunquam Regna, in quibus magistratus pro libitu, ex quovis ordine constituuntur. Quod observare licet apud Turcas. Illorum enim Imperator, cum hanc potestatem pro arbitrio liberrime exerceat, interdum etiam ex infimâ plebe, aut peregrinis alicui magistratum demandat. Apud Romanos simili modo Imperator Justinianus quemcunque voluit, nullius ordinis ratione habitâ in senatum adoptavit, atque ad varia reipubl. munera admovit. Contra in aliis Regnis constitutio illa Magistratuum minus libera ad certum aliquem ordinem adstricta est, aut etiam ad nominatum ex civibus & incolis unius fieri debet, prout hoc in Poloniâ, Daniâ & Sueciâ secundum leges Regni observatur. Porro, alicubi potestas eligendi, atque constituendi Magistratus simpliciter penes unum est, alibi verò de hac potestate participant etiam alii. Ex gr. in Hispania solus Rex, in Dania ex certa parte Rex, ex parte etiam Ordines jus præficiendi Magistratus habent. In Republ. Romano-Germanica præcipui Magistratus (qui utique sunt Episcopi, Principes & Comites) secundum consuetudines feudales, aut jura Canonica constituuntur, & sunt quasi hæreditarii. Sic Cæsar Principes, Episcopos, Comites non constituit, sed tantum juxta illam, quam diximus, normam constitutos confirmat. Apud priscos Germanos universale jus [illegible] Magistratuum præcipuorum constituendi fuisse videtur: *eliguntur enim* (inquit Tacitus) *in conciliis & principes, qui jura per pagos vicosq; reddunt.* [illegible] hic potest videri, ipsa successio Regum in Regna, quæ semper

vel est plene hæreditaria, vel partim hæreditaria & partim electitia, vel etiam in totum electitia. Sed Regia potestas propriè supra ordinem est Magistratuum; &, quomodo propter variam illam succedendi rationem aliter atque aliter Regna comparata sint, jam supra indicatum est.

XVII. Præter Magistratus vero etiam Judicium aliqui faciunt ad id, ut Regnorum diversæ sint species. Verum non est opus, ut hoc loco illud ipsum operosè agitemus, cum Judicia non aliter faciant ad formam alicujus Reipubl. quam Magistratus: sive videas eos, qui constituunt judicia, sive eos, ex quibus constituuntur, sive denique legitimum constituendi modum. Hoc tantum addendum est, quod ipsa in toto procedendi ratio haud parum possit ad id saltem, ut Respubl., atque adeo & Regnum, vel herile sit, vel civile. Longus enim & morosus procedendi modus aptissimus est Dominatui; simplex vero & planus illi Reip. quæ bonum publicum ex æquo propositum habet. In transcursu etiam hoc monendum, nunquam ex legibus, sive publicis sive privatis, statum Reip. aut Regni alicujus posse edisci, cum vulgo id sit persuasum; idque quoniam non omnia, quæ ad statum pertinent, legibus solent definiri, &, quia plurima sæpe in Rebusp. fiunt contra legum præscriptum. Vera legibus itaque addiscitur, qualis forte Resp. esse debeat, si secundum leges fuerit administranda, ita addisci non potest, quomodo actu & re ipsa sese habeat. Verum hæc obiter. Hisce igitur relictis, dum hactenus ista, quibus potissimum Regna inter sese distinguuntur inquisivimus, nunc quoque illa quæ ratione materiæ, & causæ efficientis in Regnis discrimina solent nasci, negligere non debemus. Indagabimus autem primo eas Regnorum differentias, quæ à causa materiali proficiscuntur.

XIIX. Cæ.

XIX. Caeterum causam materialem, seu illud, circa quod Regna occupantur, constituunt Res & Personae. De illis prius agemus, de his posterius. Rerum autem vocabulum sumimus hic, quemadmodum illud accipiunt JCti, quando Res personis opponunt. Sunt vero aliae mobiles, aliae immobiles, utraeque in publicas & privatas distinguuntur. Inter res immobiles praecipua est Regio, circa quam Regna diversis comparata sunt. Ex ea enim quoddam Regnum est montosum, fluviis sylvisque horridum, quoddam planum, cultu aspectuque amoenum; hoc circa fines suos quasi est clausum, ita, ut incolis suis [illegible] quidem exitum [illegible], peregrino autem non nisi difficilem aditum concedat, illud contra undique patens omnium incursibus est expositum; aliud denique terra continens est, & nullo mari alluitur, aliud vero insulare ex omni parte mari vel Oceano ipso cingitur. Quod Regnum in Oceano gaudet, illud non modo ea, quibus abundat, facile exportare, sed etiam ista, quibus ipsum indiget, aliunde importando commode accipere potest, quod vero mari omnino caret, illud hujusmodi commoditate destitutum est. Simul autem regio mari exposita peregrinis commerciis affluit quidem, attamen & moribus peregrinis facile afficitur: contra quam sese habet regio a mari & commerciis remota. Porro, ubi Regnum [illegible] aditu difficile, ibi incolae tutiores degunt, quam ibi, quo sine ullo labore quivis intrari potest. Nec parum refert, an solum Regni sterile sit, an autem fertile: nam in hoc populus plerumque desidiae ac ignaviae deditus contentus est suis, tum quoque raro solet esse bellicosus, in illo vero [illegible] fortiorque id, quod domi deest, aliis copiis invenire. Praeter regionem (cujus respectu Regna adhuc differunt, quod alia ampla atque vasta, alia

vero angusta arctisque terminis inclusa inveniantur) ad res immobiles pertinent quoque Urbes, loca munita, omnisque generis ædificia. Etenim cum Regna multas urbes, multa castella, multa pretiosa atque splendida palatia contineant, alia autem urbibus & ædificiis plane inculta sint, & vel prorsus nulla, vel etiam admodum rara munimenta habeant, non parum ad eorum differentiam adferet. Jam vero quod res mobiles spectat, facile potest, utilium harum magna copia ad int[illegible], alios vero non itidem. Ita hodie Belgico Germania, licet sit angusta regio, adeoque non possideat multas res immobiles, mobilibus tamen adeo abundat, ut in toto terrarum orbe regio nulla facile cum illa, nisi ejus magnitudinem longe excedat, respectu mobilium bonorum jure comparari queat.

XIX. Diximus Res ulterius distingui in publicas & privatas: publicæ sunt eorum, penes quos Majestas est, privata ad singulos in Republica degentes pertinent. Profecto ex his quoque magna Regnorum differentia ostendi potest. Quippe cum nonnulla dentur, quæ rebus privatis affluunt, publicis autem egent, quod in Republ. Spartana & notavit, & reprehendit Aristoteles. Viceversa alia Regna non ita privatis, quam publicis bonis pollent. In illis populus plerumque in solescit, &c, si ei frequentia tributa imperantur, sine quibus tamen publici sumtus sufferri non possunt, crebrius movetur, quod ære pecuniam veluti animam suam populus egre a se totum nonnunquam Reipublicæ statum [illegible], quod in his vero, dum imperantes tanta pecunia vi ipsi instructi sunt, ut hujusmodi collationibus adeo opus non habeant, verendum non est. Sed de Rebus pro instituti ratione satis. Progrediemur itaque ad Personas.

XX. Personarum quædam imperant, quædam vero

parcat

parem. De impotentibus infra, ubi de eius efficiente actu-
rituimus, videbimus. Inter potentes vero attendendi sunt primo pauci animo, & deinde plerique: nam interdum plerique a paucis, & pauci a plerisque, sicum fine, forma, & causa efficiente conferantur, quoad materiam dissentiunt. Ex paucis itaque considerandi veniunt, qui Regibus aliquo modo vel ortu, vel dignitate, vel etiam opibus pares sunt. Huc autem prae caeteris pertinent Reginae. Regiae enim uxores inter eos, quos parent, recte numerantur, nisi forsan in Regni consortium (quod hactenus nulli temere praeter Theodoram, Justiniani Imperatoris conjugem contigit) a Regibus, mariti evectae fuerint. Quare ut omnium parentium, ita imprimis Reginarum ingenia atque mores accurate in quolibet Regno veniunt observanda. Etenim quando in Regnis, quae pro fine habent commune bonum, Reginae virili ingenio praeditae sunt, veluti in Judaea Iezabel, & in Gallia Catharina Medicea dominium gesserunt: aliae, licet ad finem sic satis bene sese habeant, ambitione tamen turbant Regna: nonnullae etiam adulterio infamatae ipsos maritos Reges conspirationibus deiiciunt, quo praesenti Regni statum mutatum eunt. Post uxores Liberi Regii non minorem considerationem postulant, nam interdum aut formae, aut fini, aut efficienti causae Regnorum contrarii sunt, ac proinde magnorum Regnorum discrimen causantur. Deinde quoque hoc Fratres faciunt. Quantas hi nec turbas, si alieno sunt animo, dare possint, notum abunde est: sensit inter alios cum veteres tum recentiores principes Ericus Sueciae Rex, a fratre suo throno Regni deiectus, carcereque inclusus. Praeter hos omnes reliqui etiam in universum, singulari aliqua potentia valentes, attendendi sunt. Aestimatur autem potentia illorum, sive sint nobiles sive plebei, ex eo, quod

aut populum, aut illos, qui Rempubl. administrant, in suas partes possint trahere.

XXI. Populus, aut pars populi, interdum Regi magis studet quam Reipublicæ. Exemplum recens est in milite Britannico. Quam male ille Carolo superstite adversus Regium statum animatus fuit! nunc vero Cromwellium tanto favore prosequitur, ut non sollicitus sit de civili aliqua forma introducenda, imo ut ne quidem amplius de Regno mixto cogitet. Nonnunquam vero, licet Regi satis faveat populus, Magistratus tamen Regis odio habet, ut observare id est in Catalonia atque Portugallia: horum sane Regnorum incolæ non videntur tam animo averso a Philippo Hispaniæ Rege fuisse, quam à primariis Regis ministris, quos cum removere non possent, in Regem ipsum insurrexerunt.

XXII. In universum populi differentia peti debet ab animo, à corpore, & a fortunis. Ab animo, si populum secundum virtutes, illisque opposita vitia examines. Sunt autem (prout Ethica docet) virtutum duo genera, unum intellectualium, alterum moralium. Quoad virtutes intellectuales attendi oportet, an populi ingenium sit scientiarum capax, nec ne, i.e. stupidus ne sit, an intelligens, an vero artibus incumbat, an secus. Quippe intelligens non facile concoquit, quod patitur stupidus: nec idem in Rep. est, an populus artibus instructus, an vero eas omnino negligat. Sciens enim & subtili ingenio præditus est, & qui imbuitur artibus, nihil fere eorum, quæ ad ejus conservationem facere putant, desiderat. Quod autem ad virtutes morales spectat, alius populus est fortis, alius imbellis; alius elato ac feroci, alius presso atque demisso animo. Qui fortis est, paret quidem interdum, sed aut prorsus non servit, aut servitutem non servit integram, sunt

quoque

quoque aliis infolet esse formidabilis. Quemadmodum hoc de Gallis Senonibus Florus innuit. *Galli Senones, inquit, gens natura ferox, moribus incondita, ad hoc ipsa corporum mole perinde armis ingentibus adeo omni genere terribilis fuit, ut plane nata ad hominum interitum urbium stragem videretur.* At vero ignavus populus & imbellis alterius absoluto imperio vel sponte sua sese subjicit, vel etiam à vicinis, quos turpi sua socordia quasi invitat, facile subjugatur. Eodem quoque modo ferox & abjectus populus differunt. Utriusque nobile nobis exemplum praebent Sicilia atque Neapolitanum Regnum. Sicilia nempe homines habet fere abjectos, Neapolitanum Regnum contra ferocissimos alit. Unde & Hispanus, cui utrumque Regnum paret, diversis utrumque artibus in officio continet. Post fortitudinem consideratione digna est temperantia, &, quae ei tanquam vitium opponitur, intemperantia. Offendimus enim nonnunquam populum ebrietati deditum, offendimus etiam alium luxuriosum. Populus vinolentus plerumque bellicosus est, tyrannumque horret. Quod nos doceant majorum nostrorum Germanorum mores. Quem vero populum luxus deliciaeque possident, ille fere est ignavus, jugoque [illegible] reluctatur. Quod neutiquam ignorarunt Romani Caesares. Namque inter alias artes, quibus populum suum in officio retinuere, adhibuere thermas, ludos, theatra, concessere pretiosas vestes, lauta atque sumptuosa convivia, quo ejusmodi deliciis & remissionibus alios generosiosque animos populi aut omnino frangerent, aut saltem emollirent. Non autem temperantia solum circa potum & cibum, sed & circa Venerem versatur. Quapropter videndum quoque est an populus aliquis castus, an vero libidinosus sit. In casto populo bonum

bonum Regnum obtineri potest, in libidinoso non item. Attendenda porro inter virtutes morales est liberalitas, & quae ei opponitur, avaritia in defectu, in excessu autem prodigalitas. Invenimus enim aliquando populum, qui cum Gens divitias adeo contemnit, ut quotidiano victu usque veste contentus [illegible] ipsa aere commoda referat, adeoque, si quae habet bona, omnia profundit. Alibi autem reperimus, qui ita divitiis oppido incumbit, ut quoque per sordidam avaritiam animum & Genium suum defraudet. Hic, modo lucro nihil decedat, jugum aequo animo patitur; ille vero, nisi pro, ut [illegible] animoso & liberali ingenio praeditus sit, absoluto imperio semper adversatur. Denique circa justitiam atque injustitiam observare debemus, alium populum esse justum, & alium iniquum. Justo, si se sacramento obstringat Regi suo, tuto potest credi; iniquo haud temere. Nam si principes juxta Symmachum *sacramento tuti sunt*, quomodo illi salvi esse possint, quorum subditi fidem flocci pendunt & perjuriis ludunt ceu pueri astragalis?

XXIII. Attendendum porro, etiam a corpore & fortuna populum in Regno differre. Quod itaque corpus attinet, videndum est, an populus robustus sit, an vero imbecillis, uterque enim aliter atque aliter animatus est; deinde an numerosus, an rarus sit. Quippe populus, qui multitudine valet, potest res magnas gerere; qui autem paucitate laborat, non item. Similiter quoque aetas attendi debet, multumque interest, an populus justo & convenienti juvenum numero instructus sit, nec ne. Quantum enim juvenibus debilitatur, haud facile felicia bella, si quae forsan gerenda sunt, [illegible]; si [illegible] abundat, singulari quoque prudentia, quo illi in Regni emolumentum regantur, opus est. Ad fortunas autem

multum

multum refert, an populus omni rerum copia abundet, an verò cum paupertate conflictetur. Nam divitũ mores, quos Aristot. lib. 2. *Rhet. c. 16.* eleganter depinxit, longe aliter comparati sunt quã pauperum. Enimvero primi illi, dum putant se omnia bona possidere, superbiunt, aliosq; præ se contemnunt; quibus vero vix paternum splendet in mensa tenui salinum, tanta supercilia non gerunt, nec alios facile ludibrio habent. Præterea, quoniam divitiæ timidæ sunt, opulenti Penates loculosq; suos muniunt, & custodes alunt; Pauperes contra hoc ipso, quod nihil habent, securi ejusmodi munimenta ac præsidia negligunt. Adhæc ex Diogenis sententiâ videtur, neque in domo, neque in civitate opulenta virtuti fere locum esse. Nam quoniam divitiis omnia ferè alia bona æstimantur, *neq; disciplina*, secundum Senecam, *neque bonæ artes satis pollent, ubi divitiarum cupido invasit.* Vnde & Simonides, cum ex eo Hieronis uxor quæsivisset, utrum præstaret sapientem esse, an divitem, divitem respondit: videre enim se sapientes ad fores locupletum præstolari. At verò paupertas omnium artium quasi genitrix est, quod testatur Apulejus in sua Apol. quando ait: *Quemcunq; in aliqua laude miramur, eum paupertas ab incunabilis nutricata est: paupertas prisca apud sæcula omnium civitatum conditrix, omnium artium repertrix, omnium peccatorum inops, omni gloria munifica, cunctis laudibus apud omnes nationes perfuncta.*

XXIV. Cæterum de causa quoq; materialiq; Regnorum ex materia petitis differentiis satis. Ad *efficientem* causam denique h. e. ad eos, qui Regnũ administrant, progrediendũ est. Hi vero alii sunt principales alii instrumentales. Principales sunt, penes quos est summa potestas, quique proinde per se Regnum administrant, ut in Regno absoluto unus, in mixto præter unum ii, qui in communem actio-

 nem

nem Majestatis veniunt Regni Ordines. Instrumentales autem sunt, quorum opera in administrando Regno Principales utuntur. At de Principalibus primum dicemus. Tenendum vero est, omnium actionum humanarum duos quasi fontes esse, voluntatem scilicet, & facultatem: alterutrum nimirum si desit, actio non peragitur. Itaque circa Regum & Regni Ordinum actiones ad duo illa cumprimis etiam attendendum est, & quid velint nimirum hi aut illi Reges vel Regni Ordines, & quid possint. At vero cum scopus Regnorum imprimis duplex sit, unus Dominantium commodum, alter ex adverso commune civium bonum, non desunt interdum Reges, qui herile imperium affectant contra leges, nonnulli vero omnium saluti tanquam patriæ patres student unice, cùm liceret herum agere. Similiter in Regnis mixtis interdum Ordines Regni affectant majorem libertatem, & volunt Regiam auctoritatem magis magisque imminutam: interdum Reges volunt Regiam vim magis solito auctam. Non tamen semper voluntas illa, sive Regum sive Ordinum, id, quod opus, assequitur, quoniam illis interdum facultas deficit. Ut itaque de Regno quovis prudenter possis judicare, stabilene sit an non, respectu habito ad Reges aut Regni Ordines, necessum est probe inquirere in omnium voluntatem pariter & facultatem.

XXV. Cæterum voluntas, quamdiu sese non prodit per conatus, aliquid latens est. Potest tamen aliquo modo cognosci ex quibusdam indiciis, quæ licet aliquando fallant, plerumque tamen certa sunt. Petuntur autem illa vel ab animo, vel à corpore, vel denique singulari ab objecto, quod voluntatem movere potest. Tanta enim interdum objecti alicujus vis est, ut moveatur voluntas

tuetur ad ea, à quibus alias natura aliena est. Eoque ad latentem voluntatem explorandam, corpus ante omnia inspiciendum est, & quidem maxime secundum regulas τῆς φυσιογνωμίας: nec enim illa, ut nonnulli putant, doctrina omnino vana atque inutilis est. Certe multum referre ad voluntatem inquirendam, num corpus sanum sit, an vero ægrotum, notissimum est. At ampliora arcanæ voluntatis indicia ex animi affectionibus peti possunt. Illarum autem cum aliæ intellectuales, aliæ morales sint, inter intellectuales præcipue ad prudentiam eique opposita attendendum est. Nam hæc optima imperantium dos, hæc propria eorum virtus est. Sunt autem tria, quæ prudentiam pariant: natura scilicet, usus, & doctrina. Hinc attendere debemus, an Rex solerti ingenio valeat, an longo rerum usu edoctus sit, & an doctrinam adjunxerit. Quippe multum interest, utrum Respubl. Regem habeat, cui est ingenium solers & ut Poeta loquitur

——— Cor limante Minerva
Acrius, & tenues finxerunt pectus Athenæ.

an vero rudis ille sit ac stupidus. Etenim finge populum ferocem, & rerum novandarum cupidum, iste, si Regem habeat stupidum, cogitabit de evertendo Respubl. statu, quod adeo metuendum non est, si Rex fuerit prudens, acer & dexter. Nec parum quoque refert, an Respubl. Rege utatur, cui licet neque ingenium neque animus desit, qui tamen propter ætatem rerum usu destituitur, vel an gaudeat Rege, qui & natura & experientia & doctrina polleat. Is sane, cui cum ad naturam eximiam atque illustrem accessit usus quidam atque doctrinæ confirmatio, non potest non felicius aliis imperare. Præter prudentiam variæ scientiæ atque artes animi affectionibus intellectualibus annumerantur. Verum enim vero hæ,

si Reges in iis consenescant, non tam in laudem quam in illorum opprobrium cedunt. Quid enim facit ad Regium imperium, si aliquis cum illo Castellæ Rege Alphonso Decimo totus in Mathematicis aut Astrologicis cœlum magis quam terram colat? Quid si cum Nerone apud Tacitum *puerilibus statim annis vividum animum in alia detorqueat*, cœlet, pingat, cantet, saltitet, pugilem agat, vel Poetam vel artificem vel medicum? certe nihil. Imo Reges contemptos reddunt illa; & regendæ Reip. inutiles, ut potentibus in animo esse debet illud summi Poëtæ 6. Æn.

Tu regere imperio populos, Romane, memento;
(Hæ tibi erunt artes) paciq; imponere morem,
Parcere subjectis, & debellare superbos.

XXVI. Post virtutes intellectuales consequenter considerandæ sunt morales, & quidem primo Homileticæ. Etenim ut populum sibi obsequentem habeant imperantes, duo potissimum, amor nempe & metus requiruntur; amorem vero consequi nequeunt, nisi hisce virtutibus imbuti sint. Quod inter alios M. Ulp. Traj. & Alexandrum Sever. laudatissimos Imperatores minime fugit. Postremum sane, cum tantæ humanitatis esset, ut etiam ei Mammæa mater, & uxor Memmia illam exprobrarent, dicentes, molliorem tibi potestatem & contemtibiliorem imperii fecisti, sed diuturniorem atque securiorem respondisse accepimus. Nec minus interest, utrum Rex veritati studeat, an verò dissimulare sciat: potest autem duplici modo aliquid dissimulari: nam vel simulatio cum vitio aliquo conjuncta est, vel etiam omni vitio caret. Cui nullum vitium subest, hic nobis intelligitur. Et certè, nonnunquam in eo tantum situm est, ut secundum Ludov. XI. Galliæ Regem nemo regnare possit, qui dissimulare ignorat. Cumprimis vero ad reliquas

liquet virtutes morales Regum aliorumque regentium animi explorandi veniunt. Inter has autem Justitia & Clementia velut duo ingentia lumina coruscant. Sane si perspectum habemus, an Rex Justitiam colat, an vero iniquus sit, an clemens sit, an vero severus & sævus, scire etiam quodammodo possumus quid ille velit, quid nolit. Nam est, ut Poëta loquitur,

Una salus, spes una hominum, si sacra gubernat,
Justitia, auspiciis tempora ferumq; suis.
Si cuncta ex merito justoq; examine pendent,
Et sua sint laudi præmia, pœna mali.
At cum non merces maneat condigna merentes,
Stat res in casum publica prona suum.
Nec tutum satis est communi vivere jure,
Iamq; locus nulla fraude doloq; vacat.

Et clementia mollit, temperat, noxios eripit, erigit lapsos, & servatum it eos ipsos, qui seperdunt: imo ipsi Regi præter subditorum amorem, quo, Claudiano teste *ad Hon. Conf. IV.*

Non excubiæ nec circumstantia tela

magis tutum præsidium, fere omnia, quæ sceptris optari possunt, conciliat, ex adverso nimia severitas (cujus symbolum est illud: oderint dum metuant) tam gubernanti, quam gubernandis certissima mala minatur. Quando autem Clementiam commendamus, non excludimus ab illa omnem severitatem. Etenim nimia lenitas regio sane statui neutiquam conducit. Certè si Jacobus Angliæ Rex lenitatem atque mansuetudinem suam ad exemplum Elisabethæ cum ira atque severitate miscuisset, non fortassis in tantas calamitates posteri ejus incidissent. Attendenda porro venit etiam fortitudo, ac liberalitas. Si enim Rex fortis est, vult ille res magnas, aut certe injurias, quas

ignavus parum curat, non patitur inultas. Similiter si in dando eam mediocritatem servet, ut nec prodigus, nec parcus sit, Rempubl. tutam & salvam præstabit rectius, quam si aut omnia aut nihil det. Profusor enim nervos rerum gerendarum perdit, & nimis tenax suorum animos sibi reddit offensos. Nequaquam hic tacito pede prætereunda est in Deum pietas, licet eam Aristoteles, quod de providentia divina minus recte sentiret, inter virtutes non retulerit. Est sane illa omnium virtutum, imo omnis humanæ vitæ quasi rectrix. Eoque pius, an impius Rex sit, plurimum profecto interest. Nec vero est, quod ab impio Rege exspectes quidquam boni, tuti quidem: & nec a pio quidquam iniqui temere metuas. Reliquæ virtutes, nimirum temperantia, & quæ hujusmodi sunt aliæ, quoniam minus ad societatem humanam pertinent, non pari momento ad rempubl. valent cum reliquis, quas diximus. Amplissimus Dn. Præses Historiis electionum Vrbani IIX. & Innocentii X. Pontificum adjunxit opuscula duo, alterum Anonymi, alterum Francisci Lottini, quibus ostenditur, quas virtutes in eligendo Papa Cardinales olim desideraverunt, & adhuc hodie observant. Quoniam mentionem facimus virtutum, minus ad civilem societatem facientium, Lottini quædam verba adducemus, quæ apprime huc faciunt. Ita autem habent. *Cum plures sint probitatis seu virtutum partes, eæ Pontifici futuro magis necessariæ existimantur, quæ aliorum serviunt utilitatibus & commodis, ut sunt beneficentia, comitas sive affabilitas, justitia & similes. Parsimonia enim temperantia, continentia & aliæ, quibus homo se ipsum regit, eodem quidem dignitatis sunt virtutes, at multo magis in Principe ea desiderantur, quibus magnitudo ejus erit quasi communis dicere.*

XXVII. Ex his igitur virtutibus potissimum potest

explorari,

explorati, quò nam propendeant Regum studia, an vero sinistra. Nunc videndum est etiam, quibus indiciis facultas Regentium queat parere. Ceterum hujus cognitio partim ex iis, quæ circa voluntatem in medium protulimus, partim vero & præcipue ex his, quæ de causis instrumentalibus nunc adjiciemus, petenda est. Sunt autem causæ instrumentales vel eædem res, vel personæ. Sub rebus continentur hic Regis agri, domus, arma, classes quoque, inprimis autem nummi. Horum enim, cum pene sint omnium rerum gerendarum veluti nervi, quando Rex magna copia instructus est, vix dici potest, quanto robore valeat: potest enim exercitum colligere, eum alere, & pro lubitu iterum dimittere; potest sibi agros comparare, superba ædificia erigere, & omnia quæ ad Regium splendorem fuerint necessaria magnifice exequi. Non autem parum refert, an hosce nummos in Regno aut foris possideat. Prudenter sane notatum est quam multis, Hispanum, etsi abundet gaza, quoniam illa tamen quotannis ex America est exspectanda, minus validum Regem esse. Non unum porro idemque est, utrum Regiæ divitiæ in publicis an vero in privatorum bonis consistant. Quippe si Rex publicis reditibus caret, ut à subditis pecuniam exigat, opus habet. Cum vero pecunia, ut recte censuit Hannibal apud Livium, plebis quasi anima sit, hinc tributa maxime præter solitum & gravia indicta, intestinos motus, quibus nulla capitalior pestis, sæpe solent concitare. Lucem huic fænerantur nupera seditio Neapolitana, ante annos circiter octo ob insolita tributa exorta pene cum Regni integri perditione, duce, piscatore vilissimo, Thoma Aniello: imo Catalonica pariter & Lusitanica seditio, quia Hispaniæ Rex duobus amplissimis Regnis exinde fuit

XXIIX. Per-

XXIIX. Personarum, quæ Regiis rebus inserviunt, aliæ sunt domesticæ, atque ad familiam Regiam pertinent, aliæ extra eam vivunt. Inter domesticas præter Regiam uxorem, de qua antea egimus, omnium primi liberi sese exhibent. Etenim orbus Rex non subnixus satis est viribus, quibus valet is, qui gaudet liberis. Recte itaque hos Tacitus *munimenta domus* appellat. Similiter tamen liberi si sint immorigeri, & parentum non ament, tum vero Regiis rebus non prosunt sed obsunt, non muniunt paternas domus, sed eas demoliuntur, imo funditus evertunt. Vicini liberis sunt fratres, & agnati: qui tamen longe minus Regiam domum munire sunt apti. Pertinent huc etiam affines: sed & in iis parum firmi est præsidii Regiminis positum. Et vero cum triplex sit amicitia, nempe honesta, jucunda & utilis, hanc utilem plerique & agnatorum, & affinium colere solent, ita ut raro juvent, nisi ubi & ipsis seritur & metitur. Exemplum nobile hodieque nobis exhibent Gallia & Hispania, maxime sibi mutuo hostiles, quamvis inter Reges arctissima intercedat affinitas, & sanguinis necessitudo.

XXIX. Personarum porro, quæ ad familiam Regis non pertinent, aliæ intra Regnum, aliæ extra Regnum vivunt. In Regnis præ cæteris omnibus considerare debent Consiliarii. Bene scilicet Tacitus: *quoniam arduum, & subjectum fortunæ sit regendi cuncta onus, nec posset unus sua scientia cuncta complecti, neque unius molis esse capax, principem oportere vocare alios in partem curarum.* Eoque profecto multum faciunt ad Regni Regisque statum, hi quomodo sese habeant. Si fidi, si rerum humanarum gnari & periti sunt, suis salutaribus consiliis Regno ingens addunt robur; si vero contra, vel Regi non favent, vel imprudentes sunt, non roborant, sed potius debilitant Regnum. Consiliarios

tios sequuntur Magistratus ac judices, quorum hodie alij sunt sacri, alij profani. Ad Regni statum cognoscendum plurimum certe conducit etiam in hos inquirere quales sint, & quemadmodum sese gerant. Et sane plurimum in ijs esse situm, cum alias semper patet, tum ex eo manifestum est quod nonnunquam, Rege adhuc minorenni, illi felicissime Regnum administrent: ceu docuerunt nuper Senatores Regni Svecici. Pertinent denique ad hanc ministrorū Regis classem cumprimis etiam milites: summum utique Reipubl. cujusvis sive munimentum, sive detrimentum. Inter hos vero plurimùm refert, quales sint duces atque imperatores bellici. Prudenter sane Florus: *tanti est exercitus quanti imperator.* De reliquis ministris Regijs, intra Regnum degentibus, non est, quod itidem agamus, quum parum ponderis adferant ipsi Regio statui.

XXX. Personæ, quæ extra Regnum Regibus inserviunt, rursus in duplici sunt differentia. Quædam enim Regi ita inserviunt, ut sub ejus potestate sint. E.g. si Rex extra Regnum Consiliarios habeat, aut militem alat. Quædam vero non ita sub Regis potestate degunt. Posterioris generis sunt omnes confœderati, sive cum illis habeas fœdera amicitiæ, sive commerciorum, sive societatem bellicam. Nec tamen in fœderatis firmum robur potest plerumque collocari: utpote cum talia fœdera habeant naturam amicitiæ utilis, ac proinde non nisi commodo communi soleant contineri. Pertinent quoque huc ex adverso omnes hostes, &, ut compendium faciamus, omnes vicini, qui aut prodesse, aut nocere sunt idonei. Cæterum de varijs Regnorum differentijs ex quatuor causarum, formalis scilicet, finalis, materialis, & efficientis generibus, hæc attulisse sufficiat.

XXXI. Satis sumus fortassis igitur functi officio

 nostro:

nostro: quasi coronidem tamen addemus non nihil de Regnorum commodis & incommodis, comparatione facta Regnorum & cum aliis Rerumpubl. formis, & cum ipsis inter sese mutuo. Observat vero præclare Aristoteles *lib. 4. Polit. c. 11. & 12.* tribus modis Rempublicam aliquam posse censeri optimam. Primus est quando Resp. quædam ex voto optima est. De qua agit Plato in opere de Republica: perinde ac Cicero depingit suum Oratorem. Vt sane Ciceroni Orator, ita quoque Platoni Respublica, non qualis revera datur, sed qualis ex voto dari debeat, describitur. Secundo modo Respublica optima vocatur, non quæ omnino nullis incommodis atque nævis succumbit, sed quæ plerumque bene est, ac plerisque optime convenit. Tertia ratione optima est Respublica, si pro statu præsenti ex certa aliqua ὑποθέσει commodissima est. Sunt nimirum nonnulli populi, quorum vel ingenia vel facultates non admittunt simpliciter optimam Rempublicam, sic satis commode tamen civili fruuntur securitate, si Rerumpublicarum morbis sunt moribus & facultatibus suis convenientes. Ita Hebræi, quibus ipse Deus Opt. Max. Reipubl. formam dedit, non fuerunt apti Reipublicæ ex voto optimæ: ac proinde Deus legislator nonnulla illorum cordium duritiei attemperavit. Hujusmodi sane sunt πολυγαμία & divortium, disertis legibus permissa, & quidem præscriptis quasi formulis, cæteroquin Deo minime probata, aut rectæ rationis dictamini consentanea.

XXXII. Cæterum tribus illis modis æstimare Regnorum bonitatem jam quoque nostrum fuerit. Quod tum demum recte facturi sumus, si ad finem Regno cuiq; propositum, & simul ad convenientiam status Regii cum populari negotio, respiciamus. Videbimus autem initio, num simpliciter Regna præ reliquis Rebusp. omnibus ex

voto

voto optima sint. Reperiuntur sane nonnulli, qui hoc statuunt: at vero argumenta, quibus pro sententia sua defendenda utuntur, non tantum infirma, sed quædam prorsus inepta sunt. Primo enim dicunt, Regna simpliciter optima esse, eo quod istius imperii, quo Deus Opt. Max. universum terrarum orbem gubernat, imaginem ferant. Sed quid hac argumentatione ineptius? Num Rex scilicet id præstare civitati potest, quod orbi Deus? Homo quidem homini, juxta Comicum, sœpe præstat; verum ad illud virtutis atque felicitatis culmen nunquam pervenit, ut Deo, in quo, docente S.S. Scriptura, omnes sapientiæ thesauri absconditi sunt, & à quo omnia bona proficiscuntur, vel secundus sit. Alij Regna alijs omnibus Rebuspubl. anteferunt, quod videantur maxime conformia naturali Inclinationi; idque, cum & animalia, quæ aliquod regimen agnoscunt, e. g. apes, grues unum ducem & constituant, & sequantur. Etiam hæc vero perinepta est ratiocinatio, nec enim hominum & apum par ratio est: nam, quod hisce commodissimum est, nihil vetat illis esse maxime incommodum. Ex adverso autem Regnum non esse optimum Reipublicæ statum, si ex voto liceat vivere, longe facilius est demonstratu. Vtique enim ex voto illa demum optima est Respublica, ubi populus optimus, & populo optime est. Vovemus autem, ut ille sit exactæ prudentiæ, ut polleat virtutibus, atque insuper omnium rerum copiam & sufficientiam possideat. Prout hoc egregie docet Aristoteles *lib 7. Polit. c. 1.* ubi fere sub finem affirmat eandem esse beatitudinem universæ civitatis, quam alias in Ethicis singulorum constituit. *Ἐχόμενον δὲ*, inquiens, *ἐςὶ καὶ τῶν αὐτῶν λόγων δεόμενον, καὶ πόλιν εὐδαίμονα τὴν ἀρίςην εἶναι, καὶ πράττουσαν καλῶς· ἀδύνατον δὲ καλῶς πράττειν τοῖς μὴ τὰ καλὰ πράττουσιν· οὐδὲν δὲ καλὸν ἔργον, οὔτ' ἀνδρὸς, οὔτε πόλεως, χωρὶς ἀρετῆς καὶ φρονήσεως ἀν-*

δρία δὲ πόλεως, καὶ δικαιοσύνη, καὶ φρόνησις τὴν αὐτὴν ἔχει δύναμιν καὶ μορφὴν ὧν μετασχὼν ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων λέγεται δίκαιος, καὶ φρόνιμος, καὶ σώφρων. Cum quo consentit Romanus Philosophus Cicero lib. 8. Epist. ad Att. cujus verba hæc sunt: *ut gubernatori cursus secundus, medico salus, imperatori victoria, sic moderatori Reipublicæ beata civium vita proposita est, ut opibus firma, copiis locuples, gloria ampla, virtute honesta sit.* An vero jam populo hujusmodi requisitis omnibus instructo Regnum præ reliquis Rebuspublicis optime convenit? Aristoteles neutiquam ita censuit: Aristocratiam cum Democratia temperatam multum sane prætulit. Nec, quomodo quis probare Regnum præ alijs jure possit, apparet. Certe quando populum & rerum sufficientia, & virtutes comitantur, non modo nulla necessitas subest, quæ eum, ut uni pareat, impellat; sed videtur etiam id ipsum (ut uni scilicet pareat) fieri non posse absque insigni populi injuria, utpote quoniam & se, & Rempubl. possit regere. Nec vero est, quam ob causam uni alicui summam rei debeat concedere, cum tamen ille unus reliquis non præstet, & æqualia æqualibus, inæqualia vero demum inæqualibus debeantur. Aristoteles profecto *lib. 3. Pol. c. 17.* ubi serram reciprocat cum ijs, qui autumant Regna plane esse iniqua, tum demum concedit Regium statum simpliciter esse optimum, quando ille, qui præest, omnes & singulos virtutibus superat. Talis autem nemo datur in Republica ex voto optima, nisi forsan ipse Deus Regē sese offerat, & ejus pars fieri velit: qualis fuit quondam in unico Israhelitarum populo. Cæterum, Regnum inter reliquas Respubl. ex voto non esse optimam Reipubl. formam, manifestum est.

XXXIII. At vero alia est ratio, si expendamus, quid plerisque populis sit commodissimum. Ita enim Regium statum merito dixerimus omnium esse optimum. Evolventi

venti ſane veteris ævi hiſtoriam patebit, non tantum pleraſque, ſed antiquas gentes omnes ſub Regibus degiſſe, quod præter Ciceronem *de leg. lib.3.* etiam Iuſtinus aſſerit, cum hiſtorias ſuas ita orditur: *Principio rerum Gentium, Nationumque imperium penes Reges erat.* Par autem ratio eſt etiam ævi ſequentis. Nam & omni poſt ævo, & hodieque per Europam, Aſiam, Africam, & Americam plerique populi Regio more gubernantur. Non tantum vero uſus ipſe docet, in hunc modum Regiam gubernationem eſſe populis plerisq; commodiſſimam; ſed etiam in promptu eſt id ipſum bonis rationibus oſtendere. Et vero primum convenientia populorum cum Regio regimine ex eo palam eſt, quod populi Regijs ſtatibus raro reluctentur: deinde quod ipſa Regna præ omnibus reliquis Rebuſpubl. firmiſſima ſint, & diutiſſime durare ſoleant; idque quoniam non ſolum ex ſua natura difficulter dividantur, propterea quod unum diviſioni maxime adverſetur; ſed etiam quod Regia gubernatio, atque gubernationis ordo diuturnitati optime inſerviant. Ordo ſane cũ ſit diſpoſitio partiũ, à quarum prioribus poſteriores dependent, quo priores propius attingunt unitatem, eo quoque perfectior eſt dependentia, & qui exinde fluit ordo & diutius & facilius conſequitur ſuum finem; gubernatio autem, dum ad excogitanda, & perficienda conſilia aptiſſima eſt, nõ poteſt quoque non diutiſſima contingere. Ubi ſcilicet uno plures ſunt, ibi vix fieri ſolet, ut de eadem re idem judicium omnes ferant, unde conſilia ſæpe impediuntur, nec arcana facile operta manent. Vide Toloſ. *lib.13. de Republ. c. 12.* Cum-

pareant, sibi constituant. Quemadmodum hoc de populo Romano, ante Cæsarum tempora multis intestinis bellis laborante, Tacitus observavit: *non fuisse* scilicet *discordantis patriæ aliud remedium, quam ut ab uno regeretur*, atque Augustum *cuncta bellis civilibus fessa Principis nomine sub imperium accepisse.* Adhoc sœpe numero in populo desunt tot ideonei viri, quot Aristocratiæ, aut populares Respublicæ exigunt. Vt proinde etiam ille defectus ducat quasi populos ad Regna amplectenda.

XXXIV. Quod si porro ex hypothesi statuere aliquid velimus de Regij status commodis & incommodis, dicendum fuerit, Regna interdum optima, interdum vero inutilia esse. Reperiuntur videlicet nonnulli populi, qui Regibus ejectis sic satis quiete & feliciter egerunt. Habemus exemplum in Helvetiis, qui expulsis Regijs Præfectis per aliquot jam secula libertate sua fruuntur. Docent hoc porro confœderati Belgici Germani, qui remoto Hispaniæ jugo bene utique se hactenus habuerunt. Veneti quoque laxam nimis, & Regiam quasi Ducum suorum potentiam in Aristocraticum statum mutantes floruerunt, & fortuna, & rebus gestis clarissimi: nec illam eorum Rempublicam mutaveris absque internecione totius ferè civitatis. Non semper igitur ex hypothesi Regna optima sunt. Possunt tamen esse, si quando populus sive propter imprudentiam, sive propter simultates & dissidia se ipsum regere non valet. Atque adeo sane id verum est, ut non dubitemus affirmare, etiam Britanniæ bene consultum esse à Cromvvello, quod Protectoris nomine Regiam vim exerceat, quippe quod Britannia populari statui, quem affectabat, non esset apta, & discordiis ita omnia turbaret; ut nec Aristocraticam aliquam formam possent tolerare. Sic Imperio Germanico status magis Monarchicus forte esset utiliori

tilior: at verò cùm ille sine summis periculis, imò excidio Germaniæ obtineri nequeat, ex hypothesi utilissima Germaniæ est illa, qua nunc utimur, Respublica. Sed de comparatione Regni cum alijs Rebuspublicis satis, nunc etiam collationem Regnorum inter sese instituemus.

XXXV. Ex ijs vero, quæ jam attulimus, repetendum est, quod illa Respubl. optima sit, quæ non modo sibi optimum finem habet propositum, sed & eum ex sententia potest consequi: deinceps, quod alia Respubl ex voto, alia plerumque, & alia denique ex certa quadam hypothesi optima sit. Itaque cum Regna in universum alia spectent commodum publicum ex æquo, alia usum dominantium, illa quin (si ex voto res transigenda fuerit) præstent, non est dubitandum. Vtique enim optabilius est, ut omnibus sit bene quam uni, vel toti populo quam solis dominis. Ne quidem plerumque illa herilia Regna reliquis sunt commodiora. Quippe quum plerumque saltem populus sit animo ingenuo & liberali, ac proinde heriliter nolit imperari, vel vero id sit conjunctum cum insigni populi damno. Porro inter herilia Regna veræ Tyrannides, quæ scilicet à monstris quibusdam administrantur tantum ex libidine (qualis fuit ratio imperij Romani sub Cajo, Nerone, Domitiano, Commodo & alijs) nunquam sunt utilia, ne quidem ex hypothesi, utpote quum neque dominis, neque subditis quicquam præbeant veri commodi. Attamen illa herilia Regna, quæ serio, etsi per accidens, quærunt commodum subditorum, nihil vetat, alijs interdum ex hypothesi esse commodiora: nempe si populus sit animo servili, aut vero si illi, qui dominantur, adeo sint po-

rias, & quamvis alicubi reperias, eum tamen per bonas leges, per culturam & educationem paulatim corrigi, tandemque ex barbaro ita satis urbanum reddi posse, nulli dubitamus. Hinc si ex populorum indole res definienda veniat, admodū rarò ejusmodi Regna alijs præstant. Si tamen vim Regnantium respectas, illa, sæpius expediunt. Frequens scilicet satis est, ut ea sit populi calamitas, & Regnantium potentia, ut, nisi serviat populus, omnino ipsi sit pereundum: ac proinde ex duobus malis hoc sit minimum. Sic qui sub Turcico vivit imperio populus, non est quidem ingenio servili, at vero debiiis tamen ille adeo est, & tanta est Turcici Imperatoris potentia, ut in hunc modum vivere sub domino sit illi populo hodie commodissimum. Porro in universum differunt quoque Regna ratione finis, ceu supra diximus: quod alia potentiam, alia tranquillum statum cum virtutis studio, alia voluptatem, alia divitias spectent. Ex voto, & plerumq; etiam horum optima sunt, quæ secundi sunt ordinis, ex hypothesi tamen interdum præstant illa priora. Nam si populus fuerit pauper, bellicosus vero, & rerum novandarum cupidus, nihil ei satius est, quam si alios bello petat, lateque dominetur; ne scilicet domi egeat, aut, dum pacem ferre nescit, omnia turbet.

XXXVI. Cæterum hæc comparatio Regnorum inter sese, varietate illorum ex fine æstimata, facilior est. At vero si respiciamus Regnorum diversitatem, quæ à forma petitur, major videtur esse difficultas. Ita enim Regna alia sunt simplicia, alia mixta: non desunt vero inter eruditos, qui ita de Regnis differunt, quasi sola simplicia & παμβασιλικὰ justa sint & utilia: alij in universum hæc damnant. Priores id probare solent vel ex sacris literis, vel ex legibus Iustinianeis, ubi jus Regium ita describitur, quasi omni ex parte sit ἀνυπεύθυνον, & populus in Regno nihil valeat. Ex adverso

Græci

Græci olim plerique omnia Regna damnavere, quorum sententiam nostro seculo Salamonius, Brutus, Buchananus & alii secuti sunt, idque eo nomine, quod sint libertati adversa. Errant autem utriq; vehementer, ceu jam supra diximus. Fatemur enim quidem, in sacris literis non exprimi aliam Regni speciem quam simplicem, atque adeo talis Regii status jura à Deo Opt. Max. Israelitico populo esse proposita. At vero nusquam in sacris literis unicum illum simplicem Regium statum probat Deus, mixto omni improbato: sed duntaxat cum Israelitæ vellent Regnum, quale erat passim vicinis gentibus, ibi vero obtineret Regnum simplex, ejus jura Deus præ oculis posuit. In Novo quoque Testamento res est de Regibus Romanis, qui item soli omnem vim Reipublicæ habebant in sua potestate. Similiter fatemur in legibus Romanis describi Principem, qui in solo Regno simplici invenit locum: attamen illæ leges non damnant status Regios diversos, sed tantum agunt de eo, qui apud Romanos obtinebat. Stultum vero & ridiculum est, illud unice justum credere, quod Romæ placuit: præsertim cum & Romæ non semper idem placuerit, imo sic diu satis ejusmodi Regiam vim populus Romanus quàm maxime fuerit adversatus. Falsissimum porro est libertatem excludi ab omni Regno. Certe in omni Regio statu, qui ad communem utilitatem administratur, non minus est veræ libertatis, ac in statibus aliis. Falsum & hoc est, omnem statum, in quo populus non est integra libertate, iniquum esse. Verum hæc ad hunc locum propriè non pertinent, itaque non est, quod iis nunc immoremur.

XXXVII. Igitur nihil obstat, quo minus vel simplex, vel mixtum Regnum sit justitiæ æternæ & naturali consentaneum. Si utilitatem vero & commodum intuemur, utriusque speciei

darum rerum, ut in eo nihil desideres: perinde ac si ipse Deus velit Regem agere. Nihil profecto tali statu fingi melius potest. Ut proinde & summe imprudenter, & maxime improbe egerint Israhelitæ, quum viverent sub Deo Rege, hominem sibi Regem optantes. At vero raro invenias tales Reges.

Numero sunt vix totidem, quot
Thebarum portæ, vel divitis ostia Nili.

Plerumque igitur dixeris meliora esse Regna mixta, in quibus scil. & populus participat aliquid summæ potestatis, nec omnia ab unius arbitrio dependent. Quod si ad hypothesin flectamus comparationem, populis ferocioribus, & libertatis avidis nunquam pene Regna simplicia conveniunt. Hinc & gentes Germaniæ, & Sarmaticæ, & in universum omnes Europææ Regnum simplex nunquam olim admiserunt. Ex adverso tamen populo improvido, diffidiis laboranti, & in diem viventi non mixtum, sed simplex Regnum maxime est commodum. Similiter si unus aliquis jam oppressit populum, aut si populus ab aliis omni fuerit exutus facultate rebus suis providendi, tum vero satius est omnem potestatem Reipublicæ unius arbitrio committere. His sane de causis ipse populus Romanus Cæsaribus omnia detulit: quo de argumento merentur legi consultationes Agrippæ & Mecænatis, coram Augusto institutæ, apud Dionem.

XXXIIX. Quum porro ratione formæ Regna alia sint hæreditaria, alia electitia, alia ex his quasi mixta, in aliis item soli mares, in aliis etiam fœminæ teneant Regni gubernacula; ex voto videntur optima esse Regna hæreditaria, modo virtus & prudentia cedant simul quasi in hæreditatem. Stabiliora quippe sunt, & minus obnoxia motibus, rebus quoque agendis magis idonea illis electitiis. Plerumque etiam hæreditaria sunt convenientissima: quod plerique populi ad motus sint proni, & libertatem justo majorem affectent: nam utrique malo hæredi-

taria

taria successio medetur. Probat vero idipsum etiam usus, utpote quum plerumque Regna sint hæreditaria. Electio certe mere arbitraria non est utilis nisi in populo constante & præclaræ virtutis: atque adeo non nisi ex illa hypothesi complectenda est. Et vero docet quotidiana experientia, exulante illa virtute eligentium, omnia Regna electitia sensim perdere vim Regiam, & formam Reipubl. pristinam amittere. Nec vero ab hac tabe est immunis ipse Papatus Romanus: etsi hunc maxime hactenus defenderit Vicariatus Pontificum persuasio, quæ vim eorum reddit quasi sacrosanctam. Quoniam tamen interdum nec tam stabili ingenio est populus, nec adeo valet virtute, ut in eligendo Rege solius virtutis habeatur ratio, & nihil hinc capiat detrimenti rigia potestas, interim tamen eo simul est ingenio, ut nequeat ferre improbos dominantium mores, qui sæpe sunt tolerandi in Regnis mere hæreditariis: hinc posita illa quidem conditione, & ubi isti sunt mores populi, præstat successionem Regiam hæreditariam temperare electione: quæ ratio succedendi proinde olim in omnibus populis Germanicis valuit. Similiter & plerumque, & ex voto melius est, ut soli masculi regnent natura enim mares sunt ad regendum fœminis aptiores, & rarius invenias fœminam huic muneri idoneam. Attamen si ob defectum maris tota successio Regia fieri incerta possit, & hinc Regno imminere possint pericula maxima, satius est fœminas quoq; admittere. Verum hoc non nisi ex hypothesi commodum esse palam est. Observandum porro est, interdum in eam vim accrevisse Regiam potentiam, ut fœminis etiam contra jura tribuenda sit Regia potestas, quod id jubeat ferre necessitas: dum scilicet mutari id nequit sine longo majore damno. Ferendum nimirum æquo animo, quod mutare non licet. Certum tamen est, quod

XXXIX. Materiæ porro Regnorum, quæ ſunt homines & Res; ceu jam ſupra meminimus, non omnes ſunt perinde Regio ſtatui idoneæ; adeoq; prout aliæ ſunt atq; aliæ, ita & Regna magis minusq; commoda ſunt. In univerſum tamen, ubi & Res & perſonæ regimini Regio conveniunt, ibi Regna ſunt meliora. Sunt autem perſonæ aptæ quæ inter ſeſe nequeunt aliquid conſtituere. atq; aſſuetæ ſunt regi ab aliis. Quoniam enim per ſe nihil valent, itaq; coguntur exſpectare alium, qui omnia conſtituat: & ſi aſſueverint regi, non temere affectant regimen. Ex voto itaq; tali modo debent eſſe diſpoſiti ſubditi in Regnis. Plerumq; etiam hoc ipſum Regnis convenit. Ex hypotheſi tamen præſtant, ſi populus ſit calamitatibus multis preſſus, ut, etſi ſit ferox, nihil tamen valeat efficere: quod de populo Regni Neapolitani obſervatum eſt prudentibus. Certe ferocia animorum cum viribus conjuncta, ut & arrogantia morum ſi populus fuerit imbutus, ægre Regium ſtatum licet tueri. Rerum ſufficientia inſtructum Regnum, quin præſtet egeno, nihil dubii eſt. Interdum tamen & egeſtas ſolet eſſe ſtimulus rebus magnis agendis: ut proinde ex hypotheſi interdum præſtet Regnum egenum. Sed hoc late tractare non eſt hujus inſtituti. cum ſit hoc ipſum commune omnibus Rebuſpublicis, non autem ſolis Regnis. Quapropter nec illam quæſtionem hoc loco agitabimus, alias ſatis celebrem: an Regnum amplum præſtet Regno magis arcto. Breviter tamen reſpondemus: ut corporibus, ita & Rebuſpublicis, atq; adeo & Regnis eſſe aliquos certos magnitudinis limites,

Quos ultra & citra nequeant conſiſtere recte.

Laborant igitur Regna interdum ſua magnitudine. Id quod de imperio Romano olim â prudentibus eſt notatum, eoq; illud prudentiſſimi quidam Cæſarum contrahere omni ſtudio conati ſunt. Idem nonnulli obſervant hodie de Regno Hiſpaniæ, cui nunquam occidere ſol creditur, qui Regnum Galliæ multo exiſtimant eſſe robuſtius. Extat de hac Regnorum Europæ contentione egregia fabula in Lapide Lydio Politico Trajani Boccalini c.13. lectu digniſſima. Verum ut ante diximus, hæc tractatio ad omnes omnino Republicas pertinet.

XL. Ad extremum, quod ad cauſam efficientem attinet. Quæ Regna gubernantur â Regibus, qui & volunt, & poſſunt Reipublicæ bene conſulere, & imperare, ea meliora ſunt illis, quibus vel mali, vel etiam invalidi præſunt. Quæ porro bonos, & prudentes magiſtratus habent, præſtant illis, ubi magiſtratuum fides, aut debita rerum peritia deſideratur. Deniq; quæ milite inſtructa ſunt, illis, quæ eo carent, ſunt meliora. Eſt vero & hoc Regnis cum aliis Rebuſpublicis commune; eoq; huius loci non eſt hoc latius exponere. Et vero de omnibus Regnorum differentiis pro inſtituto noſtro ſatis forte eſt dictum.

F I N I S.